

Пламен Калчев
Светлина Колева
САДИСТИЧНИ НАКЛОННОСТИ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ
Част 3. Садизъм и агресия

**Пламен Калчев
Светлина Колева**

**САДИСТИЧНИ НАКЛОННОСТИ В
ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ
Част 3. Садизъм и агресия**

София
2023

Пламен Калчев, Светлина Колева, Садистични наклонности в
юношеска възраст. Част 3. Садизъм и агресия

© Пламен Калчев, Светлина Колева, 2023

© Издателство „Изток-Запад“, 2023

ISBN 978-619-01-1220-4

Съдържание

УВОД	15
ЧАСТ I. СКАЛИ ЗА ОЦЕНКА НА АГРЕСИЯ, КИБЕРАГРЕСИЯ/ КИБЕРТОРМОЗ И НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА	19
1. ВЪПРОСНИК ЗА РЕАКТИВНА-ПРОАКТИВНА АГРЕСИЯ	21
ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА	21
ФАКТОРЕН АНАЛИЗ	28
НАДЕЖДНОСТ И ВАЛИДНОСТ	35
<i>Надеждност</i>	35
<i>Валидност</i>	35
ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ. ПОЛОВИ И ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ.....	66
<i>Честотно разпределение</i>	66
<i>Полови и възрастови различия</i>	70
2. СКАЛА ЗА КИБЕРАГРЕСИЯ	74
ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА	74
ФАКТОРЕН АНАЛИЗ	82
ВАЛИДНОСТ.....	86
ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ. ПОЛОВИ И ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ	92
<i>Честотно разпределение</i>	92
<i>Полови и възрастови различия</i>	93
3. СКАЛА ЗА КИБЕРТОРМОЗ И КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯ	95
ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА	95
ФАКТОРЕН АНАЛИЗ	113
НАДЕЖДНОСТ И ВАЛИДНОСТ	114
<i>Надеждност</i>	114
<i>Валидност</i>	115
ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ. ПОЛОВИ И ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ.....	115
<i>Честотно разпределение</i>	115
<i>Полови и възрастови различия</i>	119
4. ВЪПРОСНИК ЗА КИБЕРТОРМОЗ	124
ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА	124

ФАКТОРЕН АНАЛИЗ.....	125
НАДЕЖДНОСТ И ВАЛИДНОСТ	128
<i>Надеждност</i>	128
<i>Валидност</i>	129
ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ. ПОЛОВИ И ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ	131
<i>Честотно разпределение</i>	131
<i>Полови и възрастови различия</i>	135
5. ВЪПРОСНИК ЗА НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА.....	139
ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА	139
ИЗСЛЕДВАНИ ЛИЦА	141
ФАКТОРЕН АНАЛИЗ.....	144
ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ. ПОЛОВИ И ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ	149
<i>Честотно разпределение</i>	149
<i>Полови различия</i>	154
ЧАСТ II. САДИСТИЧНИ НАКЛОННОСТИ И АГРЕСИЯ	157
6. САДИЗЪМ И АГРЕСИЯ.....	159
7. САДИСТИЧНИ НАКЛОННОСТИ И ЕКСТЕРНАЛИЗИРАНО ПОВЕДЕНИЕ	
.....	168
<i>Инструментариум</i>	173
<i>Изследвани лица</i>	175
8. САДИСТИЧНИ НАКЛОННОСТИ, АГРЕСИЯ И КИБЕРАГРЕСИЯ	184
ИЗСЛЕДВАНЕ 1	184
<i>Инструментариум</i>	187
<i>Изследвани лица</i>	187
ИЗСЛЕДВАНЕ 2	191
<i>Инструментариум</i>	191
<i>Изследвани лица</i>	191
ИЗСЛЕДВАНЕ 3	194
<i>Инструментариум</i>	194
<i>Изследвани лица</i>	195
<i>Ефекти на садистичните наклонности върху виктимизацията с</i>	
<i>медиаторна роля на агресията</i>	200
<i>Типологичен подход: статуси на агресия и виктимизация</i>	206
<i>Ефекти на садистичните наклонности върху киберагресията с</i>	
<i>медиаторна роля на традиционните форми на агресия (лице в</i>	
<i>лице)</i>	210

9. САДИСТИЧНИ НАКЛОННОСТИ И КИБЕРТОРМОЗ.....	214
ИЗСЛЕДВАНЕ 1	215
<i>Инструментариум</i>	215
<i>Изследвани лица</i>	215
<i>Ефекти на садистичните нагласи върху кибервиктимизацията с медиаторна роля на кибертормоза</i>	219
<i>Типологичен подход: статуси на агресия и виктимизация</i>	224
ИЗСЛЕДВАНЕ 2	227
<i>Инструментариум</i>	227
<i>Изследвани лица</i>	228
ИЗСЛЕДВАНЕ 3	231
<i>Инструментариум</i>	231
<i>Изследвани лица</i>	231
ИЗСЛЕДВАНЕ 4	238
<i>Инструментариум</i>	239
<i>Изследвани лица</i>	239
10. САДИСТИЧНИ НАКЛОННОСТИ, НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА И КИБЕРТОРМОЗ	247
<i>Инструментариум</i>	248
<i>Изследвани лица</i>	248
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	257
ЛИТЕРАТУРА.....	258

Таблицы

Таблица 1.1. Разграничителни признаци на реактивната от проактивната агресия (McAdams & Lambie, 2003)	22
Таблица 1.2. Стандартизирана факторна матрица на айтемите от Въпросник за реактивна-проактивна агресия (RPQ-BG). Метод на минималните остатъци (MINRES), ротация по Промакс (N = 418)	29
Таблица 1.3. Индекси за степен на съответствие на еднофакторен и двуфакторен модел на Въпросник за реактивна-проактивна агресия (RPQ-BG). Метод на максималната вероятност, устойчив на нарушения в нормалното разпределение (RML)	33
Таблица 1.4. Вътрешна съгласуваност на компонентите и общия показател на Въпросник за реактивна-проактивна агресия, с 3- (вариант А) и 5-степенна честотна скала за отговор (вариант Б): алфа на Кронбах и средно равнище на интеркорелации (MIC).....	35
Таблица 1.5. Единични корелации (r на Пийърсън) между компонентите и общия показател за агресия от Многомерна скала за агресивност и Въпросник за реактивна-проактивна агресия (вариант А, с 3-степенна честотна скала за отговор) (N = 284)	39
Таблица 1.6. Единични корелации (r на Пийърсън) между психопатните дименсии (от YPI) и реактивна и проактивна агресия (от RPQ) (вариант А, с 3-степенна честотна скала за отговор) (N = 289).....	46
Таблица 1.7. Единични корелации (r на Пийърсън) на импулсивността и емпатията с реактивна, проактивна агресия и общия показател на RPQ (вариант Б, с 5-степенна честотна скала за отговори) (N = 239)	56
Таблица 1.8. Единични корелации (r на Пийърсън) на компонентите и общия показател на предъвкване с реактивна, проактивна агресия и общия показател на RPQ (вариант Б, с 5-степенна честотна скала за отговор) (N = 162).....	63
Таблица 2.1. Корелации (r на Пийърсън) между видовете агресия от САВВ....	80
Таблица 2.2. Стандартизирана факторна матрица на айтемите за агресия. Метод на минималните остатъци (MINRES), ротация по Промакс (N = 1270)	83
Таблица 2.3. Индекси за степен на съответствие на трифакторен и четирифакторен модел на Скалата за агресия от САВВ. Метод на максималната вероятност, устойчив на нарушения в нормалното разпределение (Robust Maximum Likelihood) (N = 1803)	84

ТАБЛИЦА 2.4. ЕФЕКТИ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ТРАДИЦИОННИТЕ ФОРМИ НА АГРЕСИЯ ЛИЦЕ В ЛИЦЕ – ФИЗИЧЕСКА, ВЕРБАЛНА И ИНДИРЕКТНА, ВЪРХУ КИБЕРАГРЕСИЯТА: СТАНДАРТИЗИРАНИ РЕГРЕСИОННИ КОЕФИЦИЕНТИ ВЕТА И ПРОЦЕНТ ОБЯСЕНА ДИСПЕРСИЯ (БАЗИРАНА НА ADJUSTED R ²)	87
ТАБЛИЦА 2.5. ЕФЕКТИ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ТРАДИЦИОННИТЕ ФОРМИ НА АГРЕСИЯ ЛИЦЕ В ЛИЦЕ – ФИЗИЧЕСКА, ВЕРБАЛНА И ИНДИРЕКТНА, ВЪРХУ КИБЕРАГРЕСИЯТА ПРИ МОМЧЕТАТА И МОМИЧЕТАТА: СТАНДАРТИЗИРАНИ РЕГРЕСИОННИ КОЕФИЦИЕНТИ ВЕТА И ПРОЦЕНТ ОБЯСЕНА ДИСПЕРСИЯ (БАЗИРАНА НА ADJUSTED R ²)	89
ТАБЛИЦА 2.6. РАВНИЩА НА КИБЕРАГРЕСИЯ В ТРИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	91
ТАБЛИЦА 3.1. СТАНДАРТИЗИРАНИ ФАКТОРНИ ТЕГЛА НА СКАЛАТА ЗА КИБЕРТОРМОЗ И КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯ – ЕКПЛОРАТОРЕН АНАЛИЗ ПО MINRES И КОНФИРМАТОРЕН АНАЛИЗ ПО МЕТОДА, УСТОЙЧИВ КЪМ НАРУШУНИЯ В НОРМАЛНОТО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ (RML) (N = 826)	114
ТАБЛИЦА 3.2. ВЪТРЕШНА СЪГЛАСУВАНОСТ НА СКАЛАТА ЗА КИБЕРТОРМОЗ И ВИКТИМИЗАЦИЯ: АЛФА НА КРОНБАХ И СРЕДНО РАВНИЩЕ НА ИНТЕРКОРЕЛАЦИИ (MIC) – ОБЩО И ПО ПОЛ.	115
ТАБЛИЦА 4.1. ФАКТОРНА СТРУКТУРА НА ВЪПРОСНИК ЗА КИБЕРТОРМОЗ (CBQ), МЕТОД НА МИНИМАЛНИТЕ ОСТАТЪЦИ MINRES И РОТАЦИЯ ПО ПРОМАКС (N = 635) .	126
ТАБЛИЦА 4.2. ВЪТРЕШНА СЪГЛАСУВАНОСТ НА КОМПОНЕНТИТЕ И ОБЩИЯ ПОКАЗАТЕЛ НА CBQ: АЛФА НА КРОНБАХ И СРЕДНО РАВНИЩЕ НА ИНТЕРКОРЕЛАЦИИ (MIC) – ОБЩО И ПО ПОЛ.	128
ТАБЛИЦА 4.3. ЕДИНИЧНИ КОРЕЛАЦИИ (R НА ПИЪРСЪН) НА КОМПОНЕНТИТЕ И ОБЩИЯ ПОКАЗАТЕЛ ЗА ПОКАЗАТЕЛ НА ВЪПРОСНИК ЗА КИБЕРТОРМОЗ (CBQ) СЪС СКАЛАТА ЗА КИБЕРТОРМОЗ И КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯ (СКК) (N = 624)	129
ТАБЛИЦА 5.1. ЕДИНИЧНИ КОРЕЛАЦИИ (R НА ПИЪРСЪН) МЕЖДУ СКАЛИТЕ ЗА НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗ.	144
ТАБЛИЦА 5.2. КОНФИРМАТОРЕН АНАЛИЗ НА СКАЛАТА ЗА НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗ. МЕТОД НА МАКСИМАЛНАТА ВЕРОЯТНОСТ, СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ (N = 354)	145
ТАБЛИЦА 5.3. ДЕСКРИПТИВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПО ПОЛ НА СКАЛАТА ЗА НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА: СРЕДНИ СТОЙНОСТИ, СТАНДАРТНО ОТКЛОНЕНИЕ, T-ТЕСТ ЗА НЕЗАВИСИМИ ИЗВАДКИ И D НА КОЕН	154
ТАБЛИЦА 7.1. КОРЕЛАЦИИ (R НА ПИЪРСЪН) МЕЖДУ СКАЛИТЕ ЗА САДИЗЪМ И ЕКСТЕРНАЛИЗИРАНИ ПРОБЛЕМИ (N = 640)	177
ТАБЛИЦА 7.2. ЕФЕКТИ НА СКАЛИТЕ ЗА САДИЗЪМ ВЪРХУ КОМПОНЕНТИТЕ И ОБЩИЯ ПОКАЗАТЕЛ ЗА ЕКСТЕРНАЛИЗИРАНИ ПРОБЛЕМИ: СТАНДАРТИЗИРАНИ РЕГРЕСИОННИ КОЕФИЦИЕНТИ ВЕТА И ПРОЦЕНТ ОБЯСЕНА ДИСПЕРСИЯ (БАЗИРАНА НА ADJUSTED R ²) (N = 640)	178

Таблица 8.1. Корелации на садистично ЛР с реактивна и проактивна агресия (RPQ): стойности на R на Пиърсън и на парциална корелация (N = 409)	188
Таблица 8.2. Корелации (r на Пиърсън) на компонентите и общия показател на ЮСС-6 с компонентите и общия показател на Въпросник за реактивна и проактивна агресия (RPQ) (N = 362).....	192
Таблица 8.3. Ефекти на компонентите и общия показател на ЮСС-6 върху компонентите и общия показател на RPQ: стандартизирани регресионни коефициенти β и процент обяснена дисперсия (базирана на ADJUSTED R^2) (N = 362).....	193
Таблица 8.4. Единични корелации (r на Пиърсън) на компонентите и общите показатели за виктимизация, социална подкрепа и агресия с компонентите и общия показател на CAST (N = 379).....	196
Таблица 8.5. Ефекти на компонентите на CAST върху компонентите и общия показател за агресия: стандартизирани регресионни коефициенти β и процент обяснена дисперсия (базирана на ADJUSTED R^2) (N = 379)	198
Таблица 9.1. Единични корелации (r на Пиърсън) на компонентите и общия показател за показател на ЮСС-6 със СКК (N = 714)	216
Таблица 9.2. Ефекти на компонентите на ЮСС-6 върху кибертормоза: стандартизирани регресионни коефициенти β и процент обяснена дисперсия (базирана на ADJUSTED R^2) (N = 714)	218
Таблица 9.3. Единични корелации (r на Пиърсън) на компонентите и общия показател за показател ЮСС-6 с компонентите и общия показател на СВQ (N = 533).....	228
Таблица 9.4. Ефекти на компонентите на ЮСС-6 върху компонентите на СВQ: стандартизирани регресионни коефициенти β и процент обяснена дисперсия (базирана на ADJUSTED R^2) (N = 533)	230
Таблица 9.5. Единични корелации (r на Пиърсън) садистичното ЛР, реактивна и проактивна агресия с кибертормоз от СКК, компонентите и общия показател за показател на СВQ (N = 395)	233
Таблица 9.6. Ефекти на садистичното личностово разстройство, общия показател и компонентите на RPQ върху кибертормоза: стандартизирани регресионни коефициенти β и процент обяснена дисперсия (базирана на ADJUSTED R^2) (N = 395)	233
Таблица 9.7. Единични корелации (r на Пиърсън) компонентите и общия показател на ЮСС-6, реактивна и проактивна агресия с с кибертормоз (СКК) и компонентите и общия показател на СВQ (N = 351).....	240
Таблица 10.1. Корелации (r на Пиърсън) на компонентите и общия показател на ЮСС-6 с положителни нагласи към кибертормоза, кибертормоз и кибервиктимизация (СКК) (N = 311)	249

Фигури

ФИГУРА 1.1. ЕФЕКТИ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА МНОГОМЕРНА СКАЛА ЗА АГРЕСИВНОСТ ВЪРХУ РЕАКТИВНА И ПРОАКТИВНА АГРЕСИЯ (ОТ RPQ). СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ (N = 284)	42
ФИГУРА 1.2. ЕФЕКТИ НА ПСИХОПАТНИТЕ ДИМЕНСИИ ВЪРХУ РЕАКТИВНА И ПРОАКТИВНА АГРЕСИЯ (ОТ RPQ). СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ (N = 284)	48
ФИГУРА 1.3. ЕФЕКТИ НА КОМПОНЕНТИТЕ, ФОРМИРАЩИ ПСИХОПАТНИТЕ ДИМЕНСИИ НА YPI, ВЪРХУ РЕАКТИВНА И ПРОАКТИВНА АГРЕСИЯ ОТ RPQ. СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ (N = 284)	49
ФИГУРА 1.4. ЕФЕКТИ НА ЕМПАТИЯ И ИМПУЛСИВНОСТ ВЪРХУ РЕАКТИВНА И ПРОАКТИВНА АГРЕСИЯ (ОТ RPQ). СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ (N = 239)	58
ФИГУРА 1.5. ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРОАКТИВНА И РЕАКТИВНА АГРЕСИЯ ОТ RPQ (N = 1236)	69
ФИГУРА 1.6. ВЪЗРАСТОВИ ПРОМЕНИ ПРИ МОМЧЕТАТА И МОМИЧЕТАТА ПО ПРОАКТИВНА И РЕАКТИВНА АГРЕСИЯ (N = 1077)	71
ФИГУРА 2.1. СТРУКТУРА НА СКАЛАТА ЗА АГРЕСИЯ И ВИКТИМИЗАЦИЯ ОТ ВРЪСТНИЦИТЕ (CABB)	75
ФИГУРА 2.2. СТРУКТУРА НА АЙТЕМИТЕ ЗА АГРЕСИЯ – ЙЕРАРХИЧЕН МОДЕЛ С ЧЕТИРИ ПЪРВИЧНИ ЛАТЕНТНИ ФАКТОРА И ФАКТОР ОТ ВТОРИ РЕД (RML МЕТОД, СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 1803)	85
ФИГУРА 2.3. РАВНИЩЕ НА ВИДОВЕТЕ АГРЕСИЯ, ОЦЕНЯВАНИ ОТ CABB СУРОВ БАЛ (N = 1803)	88
ФИГУРА 2.4. РАВНИЩЕ НА КИБЕРАГРЕСИЯ В ТРИ ИЗСЛЕДВАНИЯ (N = 1803)	91
ФИГУРА 2.5. ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СКАЛАТА ЗА КИБЕРАГРЕСИЯ (N = 1803) ..	92
ФИГУРА 2.6. ВЪЗРАСТОВИ ПРОМЕНИ НА КИБЕРАГРЕСИЯ ПРИ МОМЧЕТАТА И МОМИЧЕТАТА (N = 1511)	94
ФИГУРА 3.1. ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА КИБЕРТОРМОЗ И КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯ (N = 1668)	117
ФИГУРА 3.2. ВЪЗРАСТОВИ ПРОМЕНИ ПРИ МОМЧЕТАТА И МОМИЧЕТАТА ПО СКАЛАТА ЗА КИБЕРТОРМОЗ И КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯ (654 МОМЧЕТА И 915 МОМИЧЕТА) ..	121
ФИГУРА 4.1. ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ВИДЕОМАТЕРИАЛИ И ТИПИЧНИ ФОРМИ (ЗАПЛАХИ, ОБИДИ) НА КИБЕРТОРМОЗ (N = 1472)	133
ФИГУРА 4.2. ВЪЗРАСТОВИ ПРОМЕНИ ПРИ МОМЧЕТАТА И МОМИЧЕТАТА ПРИ ВИДЕОМАТЕРИАЛИ И ЗАПЛАХИ/ОБИДИ НА КИБЕРТОРМОЗ (CBQ) (N = 1394, 590 МОМЧЕТА И 804 МОМИЧЕТА)	136

ФИГУРА 5.1. ЙЕРАРХИЧЕН МОДЕЛ С ЧЕТИРИ ПЪРВИЧНИ ФАКТОРА НА НАГЛАСИТЕ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА И ФАКТОР ОТ ВТОРИ РЕД (RML МЕТОД, СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 354).....	148
ФИГУРА 5.2. ЧЕСТОТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАГЛАСИТЕ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА (N = 1182)	152
ФИГУРА 5.3. СРЕДНА СТОЙНОСТ НА АЙТЕМ ПО СКАЛИТЕ ЗА НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА (N = 1182)	153
ФИГУРА 5.4. СРЕДНИ СТОЙНОСТИ СКАЛИТЕ ЗА НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА ПРИ МОМЧЕТАТА (N = 460) И МОМИЧЕТАТА (N = 637).....	155
ФИГУРА 7.1. ЕФЕКТИ НА МЕРКИТЕ ЗА САДИЗЪМ ВЪРХУ НАРУШАВАНЕ НА НОРМИТЕ, С МЕДИАТОРНА РОЛЯ НА СЛАБ САМОКОНТРОЛ. СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ (N = 640)	180
ФИГУРА 8.1. ЕФЕКТИ НА САДИСТИЧНОТО ЛР ВЪРХУ РЕАКТИВНА И ПРОАКТИВНА АГРЕСИЯ. СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ (N = 409)	189
ФИГУРА 8.2. ЕФЕКТИ НА САДИСТИЧНИТЕ НАКЛОННОСТИ ВЪРХУ ВИКТИМИЗАЦИЯТА, С МЕДИАТОРНА РОЛЯ НА АГРЕСИЯТА (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 379) .	201
ФИГУРА 8.3. ЕФЕКТИ НА САДИСТИЧНИТЕ НАКЛОННОСТИ – КОМПОНЕНТИТЕ НА CAST, ВЪРХУ ВИКТИМИЗАЦИЯТА, С МЕДИАТОРНА РОЛЯ НА АГРЕСИЯТА (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 379)	205
ФИГУРА 8.4. РАВНИЩА НА КОМПОНЕНТИТЕ НА CAST (В СТАНДАРТНИ Т-ОЦЕНКИ) ПРИ СТАТУСИТЕ НА „АГРЕСИЯ-ВИКТИМИЗАЦИЯ“ (N = 379).....	207
ФИГУРА 8.5. ЕФЕКТИТЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА CAST И НА ТРАДИЦИОННИТЕ ФОРМИ НА АГРЕСИЯ (ЛИЦЕ В ЛИЦЕ) ВЪРХУ КИБЕРАГРЕСИЯТА (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 379)	212
ФИГУРА 8.6. ЕФЕКТИТЕ НА САДИСТИЧНИТЕ НАГЛАСИ – КОМПОНЕНТИТЕ НА CAST, ВЪРХУ КИБЕРАГРЕСИЯТА, С МЕДИАТОРНА РОЛЯ НА ТРАДИЦИОННИТЕ ВИДОВЕ АГРЕСИЯ (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 379)	212
ФИГУРА 9.1. ЕФЕКТИ НА САДИСТИЧНИТЕ НАГЛАСИ – ОБЩ ПОКАЗАТЕЛ И КОМПОНЕНТИТЕ НА CAST, ВЪРХУ КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯТА, С МЕДИАТОРНА РОЛЯ НА КИБЕРАГРЕСИЯ (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 379)	221
ФИГУРА 9.2. ЕФЕКТИ НА САДИСТИЧНИТЕ НАКЛОННОСТИ – ОБЩИЯ ПОКАЗАТЕЛ И КОМПОНЕНТИТЕ НА ЮСС-6, ВЪРХУ КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯТА С МЕДИАТОРНА РОЛЯ НА КИБЕРТОРМОЗА (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 714)	222
ФИГУРА 9.3. СТАНДАРТНИ Т-ОЦЕНКИ ПРИ 4-ТЕ СТАТУСА НА КИБЕРАГРЕСИЯ И КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯ ПО КОМПОНЕНТИТЕ НА ЮСС-6 (N = 714)	226
ФИГУРА 9.4. ЕФЕКТИТЕ НА САДИСТИЧНО ЛР ВЪРХУ КИБЕРТОРМОЗА, С МЕДИАТОРНА РОЛЯ НА РЕАКТИВНА И ПРОАКТИВНА АГРЕСИЯ (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 395)	236

ФИГУРА 9.5. ЕФЕКТИ НА КОМПОНЕНТИТЕ НА ЮСС-6 ВЪРХУ КИБЕРТОРМОЗ (СКК) И ОБЩИЯ ПОКАЗАТЕЛ И КОМПОНЕНТИТЕ НА СВQ С МЕДИАТОРНА РОЛЯ НА РЕАКТИВНА И ПРОАКТИВНА АГРЕСИЯ (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 351)	243
ФИГУРА 10.1. РЕГРЕСИОННИ (СТРУКТУРНИ) МОДЕЛИ ЗА ЕФЕКТИ ВЪРХУ КИБЕРТОРМОЗА И КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯТА (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 311)	252
ФИГУРА 10.2. РЕГРЕСИОНЕН (СТРУКТУРЕН) МОДЕЛ ЗА ЕФЕКТИ ВЪРХУ КИБЕРТОРМОЗА И КИБЕРВИКТИМИЗАЦИЯТА – МОДИФИЦИРАН МОДЕЛ 3 (СТАНДАРТИЗИРАНО РЕШЕНИЕ, N = 311)	255

УВОД

Садизъм е всяко действие, с което човек причинява на другите болка и страдание с цел самият той да получи удоволствие (O'Meara et al., 2011). В контекста на садизма удоволствието обикновено се отнася до общ положителен афект, както и до поспецифични емоции като възбуда и вълнение (Buckels, 2018; Chester, 2017). Като се има предвид, че садизмът включва причиняване на вреда на друг човек и извличане на удоволствие от това, той може да се смята за форма на агресия, дефинирана като „всяка форма на поведение, имаща за цел да нарани друго живо същество, което е мотивирано да избягва такова отношение“ (Baron & Richardson, 1994, p. 7). Уникалната дефинираща характеристика, която отделя садизма от другите форми на агресия, е склонността да се изпитва удоволствие от страданието на други хора – нещо, което не е присъщо на другите примери на агресивно поведение (Paulhus, 2014).

Садизмът в училище може да се появи по различни начини, например, когато някой харесва да наранява физически съучениците си, когато ученикът обича да се шегува за сметка на съучениците си или когато изпитва удоволствие да гледа видеоклипове, в които негов съученик е обект на подигравки и унижение. Концептуално садизмът в училищна среда е тясно свързан с тормоза. Тормозът може да се дефинира като „агресивно поведение или умишлено причиняване на вреда, което се извършва многократно и за продължителен период в междуличностни отношения, характеризирани се с дисбаланс на силите“ (Olweus, 1993, pp. 8-9).

Умишленото нараняване на другите (т.е. агресията) в контекста на властови дисбаланс е съществен елемент на много дефиниции на тормоза (напр. Salmivalli et al., 2010; Volk, Dane & Marini, 2014; Volk, Veenstra & Espelage, 2017). Трябва да се отбележи, че някои изследователи също смятат тези елементи за съществени характеристики на садизма. Всъщност, твърди се, че садистичната

агресия често включва дисбаланс на властта между доминиращия садистичен човек и доминираната жертва (Baumeister & Campbell, 1999; Buckels et al., 2013). В това отношение, ако се извършват многократно с течение на времето в междуличностните отношения, садистичните действия по същество отговарят на определението за тормоз. И наистина, садистичният тормоз се дискутира в литературата, например в случаите, когато насилниците се смеят, докато жертвата е унижавана.

Тази монография представя третата, заключителна част на изследването на садистичните наклонности в юношеска възраст¹. Изложението е структурирано в две части.

В първата част последователно са разгледани инструментите за оценка на посочените конструкции:

- *Въпросник за реактивна-проактивна агресия (Reactive-Proactive Aggression Questionnaire, RPQ, Raine et al., 2006);*
- *Скала за киберагресия, част от Скала за агресия и виктимизация от връстниците (CABB, Калчев, 2012);*
- *Скала за кибертормоз и кибервиктимизация (СКК, Ybarra et al., 2007);*
- *Въпросник за кибертормоз (Cyberbullying Questionnaire, CBQ, Calvete et al., 2010);*
- *Въпросник за нагласи към кибертормоза, конструиран за целите на изследването.*

Втората част на монографията съдържа теоретичен обзор и преглед на представени в научната литература резултати за връзките между садизма и агресията като основа за формулиране на изследователските хипотези.

След това е изложена поредица от емпирични изследвания за ефектите на садистичните наклонности върху:

---

¹ Калчев, П., Колева, С. (2020). *Садистични наклонности в юношеска възраст. Част 1. Скали за оценка*. София: Изток-Запад.

Колева, С., Калчев, П. (2021). *Садистични наклонности в юношеска възраст. Част 2. Личностни детерминанти*. София: Изток-Запад.

- екстернализираните проблеми на развитието;
- агресията лице в лице – проактивна и реактивна;
- киберагресията, кибертормоза и кибервиктимизацията;
- положителните нагласи към тормоза като предпоставка за агресивни действия онлайн.

Данните са анализирани чрез структурни модели, в чиито рамки е проверена и ролята на възможни медиатори, опосредстващи ефектите на садистичните наклонности върху агресивното поведение.

Адрес за контакти с авторите: Катедра по обща, експериментална, развитийна и здравна психология, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, бул. „Цар Освободител“ № 15, София, тел. (02) 9308240; имейли: Пламен Калчев: pkalchev@phls.uni-sofia.bg, Светлина Колева: svetlina.koleva@ff.uni-sofia.bg.

ЧАСТ I

СКАЛИ ЗА ОЦЕНКА НА АГРЕСИЯ, КИБЕРАГРЕСИЯ/ КИБЕРТОРМОЗ И НАГЛАСИ КЪМ КИБЕРТОРМОЗА

Първата част от настоящата монография представя скали за оценка на агресията в традиционните ѝ форми – лице в лице, както и на киберагресията/кибертормоза, осъществявани чрез съвременните средства за комуникация в социалните мрежи. Същевременно интересът е насочен и към оценката на кибервиктимизацията – случая, в който детето е обект на кибертормоз от страна на връстниците, както и към нагласите към кибертормоза като потенциално важен детерминант на подобен тип поведение. В тази част последователно са разгледани инструментите за оценка на посочените конструкции.